

15

16310

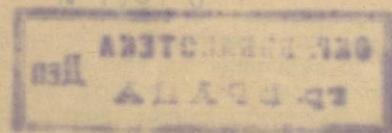
Б. Р. Яновски

Актове
подлежащи на
преглед
по реда
на надзора
по граждански
дела

Наука и изкуство

Б. Р. Яновски

Актове,
подлежащи на
преглед
по реда
на надзора
по граждански
дела

Наука и изкуство
София — 1965

16310

347

В книгата се разглеждат важните и спорни в много отношения въпроси за актовете, които следва да се контролират посредством прегледа по реда на надзора по граждански дела — най-важния способ по нашето право за отстраняване пороците на вече влезлите в сила правораздавателни актове. При даването на разрешенията са отразени разбиранията на теорията у нас и в другите социалистически страни, както и становищата на практиката.

Ще служи на съдии, прокурори, адвокати, студенти-юристи.

84671/45
ОКР. БИБЛИОТЕКА ДЕП
гр. ВРАЦА

„Народната република България се управлява точно според Конституцията и законите на страната.“

Член 5 от Конституцията на НРБ.

Глава първа ВЪВЕДЕНИЕ

§ 1. ПРОБЛЕМАТА ЗА ОСОБЕНОТО ПРИЛОЖНО ПОЛЕ НА ПРЕГЛЕДА ПО РЕДА НА НАДЗОРА ПО ГРАЖДАНСКИ ДЕЛА

С настоящия труд се прави опит да бъдат осветлени въпросите, свързани с актовете, подлежащи на преглед по реда на надзора по граждански дела — една от най-новите, най-оригиналните и несъмнено най-интересните институции на социалистическото процесуално право с голямо практическо значение.

Посредством надзорния преглед законодателят цели да разреши същите големи задачи, които се поставят пред нашето правораздаване изобщо и които са формулирани в ЗУС. „Правосъдието в НР България — се казва в чл. 1 на този закон — има за задача да защища от посегателства установления от Конституцията държавен и обществен народнодемократичен строй, социалистическата стопанска система и социалистическата собственост. То обезпечава политическите, трудовите и другите лични и имуществени права и законни интереси на гражданите и правата и законните интереси на държавните учреждения и предприятия и на другите обществени организации.“ И по-нататък в чл. 3: „Със своята дейност съдилищата обезпечават точното и единакво изпълнение на законите от всички учреждения, предприятия, обществени организации, длъжностни лица и граждани и възпитават гражданите в дух на преданост към

родината, дисциплина на труда, съзнателно подчинение на законите и спазване правилата на социалистическото общежитие.“

Всичко това обаче дава само *най-общата постановка на проблемата*. Ето защо то неизбежно важи не само за прегледа по реда на надзора, но и за всички останали способи за отстраняване пороците на правораздавателните актове — за обжалването и за отмяната поради новооткрити и други обстоятелства и доказателства. С него, макар да се дава възможност да се види еднаквото между всички тях, задачите се определят само в най-общ вид и съвсем не може да се обясни защо при един и същи задачи съществуват три различни средства. Ясно е, че се налага да се отиде и по-нататък. Налага се да се отиде и към разкриване на *особените, специфичните задачи* на отделните способи. А от там — което се явява естествен и неизбежен резултат от подобен подход — към установяването на особеното приложно поле на всеки един от тях.

В теорията много пъти не се е обръщало достатъчно внимание на даденото основно положение.¹ Смятало се е, че надзорният преглед може да бъде обяснен само с по-различния негов механизъм и с обстоятелството, че той се поставя в движение след отпадането на възможността за обжалване.² С това разграничителните белези са се търсили

¹ Например А. Л. Ривлин (Пересмотр приговоров в ССРР, Москва, 1958 г., стр. 49, 51, 240) изрично подчертава: „Прегледът на присъдите по реда на съдебния надзор има за задача *същите* ония задачи,kontonima и касационният преглед (курс. Б. Я.)“ (Става дума за надзорния преглед в наказателния процес, но доколкото се касае за най-съществените черти на институцията, изъкнатото несъмнено важи и за прегледа в гражданския процес). Почти същото и у Ст. Павлов (Наказателен процес, 1959 г., стр. 920, 934—935). Понякога обаче и при държащите се към въпросното разбиране автори се виждат принудени да се насочат към разкриването на по-особените задачи и по-особените функции на прегледа. Така, Ривлин в посоченото съчинение (стр. 50) по-нататък пише: „Но има една черта, която отличава прегледа на присъдите по реда на надзора от касационния преглед: именно по *задачите, още-ствани от него*“ (курс. Б. Я.).

² Според Р. Д. Рахунов надзорният преглед се характеризира с такива особености: 1) не зависи от усмъртненето на страните, а всецило от усмъртнението на съдебните и прокурорските органи; 2) не е свързан с изтекли след постановяването на присъдата срокове; 3) издадените по реда на надзора постановления, както и издадените от втората инстанция определения могат да бъдат атакувани само по реда на надзор; 4) характеризира се с особен ред на разглеждане (Пересмотр приговоров и определений в президиумах, судов, Москва, 1956 г., стр. 6). Други отиват даже още по-далеч, като свеждат същността на прегледа до още по-малко особености. Според А. Л. Ривлин отликата на прегледа

не във вътрешната природа на способа, не в особената му същност, а във външните му своеобразия, в особената му форма. Но формата не е определящото и не би могло да се приеме, че тя — или поне че главното — е в състояние да разкрие надзорния преглед като особена, самостоятелна процесуална институция.³ Пренебрегването на същността е имало за резултат допускането на по-големи или по-малки смесения между различните средства за контрол и проверка на правораздавателните актове. И друго — то винаги е откривало възможност да се гледа на прегледа по реда на надзора като на вид обжалване (второ по ред)⁴ — в открито противоречие със закона, установил двуинстанционно разглеждане на делата.⁵ Подобно нещо съвсем не може да се

от обжалването се свежда фактически до обстоятелството, че докато „*касационният преглед е ограничен в касационните предели*“, „*прегледът по реда на надзора не е свързан с такива предели*“ (ц. с., стр. 50). Според Н. Христов: „Ревизираният съд не е редовна съдебна инстанция за това, че сезирането му става не от страните по делото, а от „*особени длъжностни лица*““ (Преглед по реда на надзора, Изв. на Правния институт при БАН, 1954 г., кн. I, стр. 108), и т. н. Между най-важните особености не е посочено даже това, че се касае за контрол над вече блезли в сила актове. Но впрочем не просто посочване, че „*обектът на способа се свързва със „сила“*“, е същественото. Простото посочване може да означава само, че се контролират станали необжалвани актове.

³ Че не е могло да го разкрие, може да се види например от белега „*служебно поставяне на способа в движение*“ (по другите белези вж. по-нататък). Та не може да не бъде ясно, че служебното сезиране само по себе си не отграничава прегледа от обжалването. Служебното сезиране може да го прави само *служебно прокурорско* или председателско *обжалване*. Такова нещо обаче е съвсем непримесливо. Ще приведем казаното от К. Шуман, председател на ВС на ГДР, по този повод: „В рамките на новия курс няма място за разбирания като това прокурорът и за в бъдеще ще продължава да разглежда касацията (немското наименование на надзорния преглед — бел. Б. Я.) като „*по-нататъшно обжалване*“, правото за която принадлежи само нему, но не и на подсъдимия. Тази претенция би означавала съвсем незаконно да се уврежда подсъдимият в наказателния процес или би предоставяла на прокурора съвсем необосновано предимство и би трябвало да се разглежда от трудовото население като произвол имено от онзи държавен орган, който на първо място е призван да защищава демократичната законност във всички области на обществения живот“ (Касационное производство — средство проведения нового курса, сб. „Вопросы уголовно-процессуального права Германской демократической республики, Москва, 1956 г., стр. 120).

⁴ На тая основа се проявява, макар и по-слабо, и обратна (в определен смисъл) тенденция: да се гледа на производството за надзорен преглед като на чисто административно производство за надзор. Вж. по нея някои бележки по-нататък.

⁵ Понякога смесванията се правят отворено, като прегледът направо се приравнява с някой от другите способи или някой от другите способи се приравнява с него. Така, прегледът се разглежда като вид обжалване от Л. Войтинович — председател на ВС на РНР (вж. в неговата статия „Протест в порядке надзора в законодательстве Руминской на-

разглежда като правилно. И тъкмо него има пред вид В. П. Маслов, поставяйки напоследък на страниците на сп. „Советское государство и право“ много остро въпроса за недостатъчното разработване на проблемите на прегледа.⁶

Отказът да се търсят специфичните, присъщи само на надзорния преглед задачи, чието осъществяване определя особената негова същност и особеното негово приложно поле — а посредством тях (и в резултат на тях) вече и особения негов механизъм, особената негова форма, — се е отразил отрицателно в цяла редица направления. Основното от тях се свежда до недооценяване значението на силата на правораздавателния акт в качеството ѝ на мощно средство за защита на социалистическия политически и обществен ред и на законните права и интереси на трудещите се.⁷ Бе-

родной республики, СГП, кн. I, 1956 г., стр. 128). За изравняване на прегледа с отмяната говори М. Н. Андреев (Производство в порядке надзора по уголовным делам, Москва, 1947 г., стр. 23) и т. н.

В повечето случаи надзорният преглед външно се признава за отдельна институция на процеса. Но признаването е само формално, тъй като той не се разглежда като различно явление по същността си и по същността си не се отграничава специално от обжалването. И тъкмо това външно признаване е обективният резултат от различните разбирания, които търсят разликата между прегледа и другите способи във външни белези. Така, Р. Д. Рахунов например изтъква: „Прегледът на присъдите и определенията по реда на надзора е изключителен стадий на наказателния процес. Но изключителността на този стадий не трябва да се разбира в смисъл, че за нейното осъществяване се изискват някакви изключителни обстоятелства“ (ц. с., стр. 4). Но интересно до какво се свежда тогава изтъкваната „изключителност“? Същото и у Н. Христов: „Ревизиращият съд не е редовна съдебна инстанция“, обаче „страната, против която е постановено решението, може да използува правото си да обжалва, но тя може и да очаква отменяването на решението по надзорен ред“ — като под „очакване“ се разбира, че същата страна „ще може да повдигне въпрос за отменяването му по реда на надзора“ (ц. с., стр. 133). Къде е тогава разликата от обжалването (притова, като се има пред вид, че този автор вижда в служебното поставяне на прегледа движение особеността, която го отличава от обикновеното обжалване (вж. бел. 2)? Най-голямо смесване на прегледа с другите способи е допуснал у нас Т. Татаров (вж. например в статията му „Още за надзорното производство“. Соц. право, кн. 12, 1952 г.).

⁶ „Некоторые вопросы пересмотра дел в порядке судебного надзора“. СГП, кн. 8, 1962 г., стр. 56 и сл.

⁷ Изрично подчертано у В. П. Маслов, който същевременно обръща внимание на две важни обстоятелства: на това, че недооценяването на силата на правораздавателните постановления стои в пряка връзка с допуснатите нарушения на нормите на обществения и политически живот в периода на култа към личността, и на това, че едно от първите мероприятия по ликвидирането на последиците от този култ бяха изменениета, внесени в материала на надзорния преглед с указа от 14. VIII. 1954 г. (вж. същата статия).

пренебрежното положението, че едно от основните, от най-главните начала, на които се изгражда социалистическият правен ред, е началото за признаване силата на съдебното разрешение и за зачитането на тази сила.⁸ Тъкмо това пре-небрегване обуслови излизането на надзорния преглед извън определените му рамки⁹ и свързването му с неприсъщи нему задачи.¹⁰ Свързването му специално със задачи, които го тласкат към изравняване с обжалването, т. е. към превръщането му по същество в трета инстанция.¹¹ Тъкмо то позволяли да се придаат на надзорните молби и жалби на бившите страни по делото по-голямо значение от значението на обикновени сигнали за допуснатите закононарушения.¹² Тъкмо то обоснова усилията да се изравнят основанията при прегледа с основанията при второинстанционното производ-

⁸ Колко далеч се е отишло, се вижда от факта, че в теорията е станало нещо обикновено да не се държи сметка за двойствената природа на основата, на която се гради институцията на прегледа, за това, че тя се изгражда, от една страна, с оглед на изискването за законност и обективна истинност на правораздавателния акт, а, от друга страна, с оглед на изискването за правна сигурност и стабилност на установените отношения. Тия две изисквания се намират в единство — в определено историческо ограничено диалектическо единство. В зависимост от конкретните условия може да бъде даден пресес на едното или на другото от тях, но никога едното не може окончателно да измести и да унищожи другото.

⁹ Още в положилото основите на прегледа по реда на надзора Положение за висшия съдебен контрол на РСФСР до 10. III. 1921 г., декретът за утвърждаването на което е подписан от В. И. Ленин и М. И. Калинин, се посочва, че прегледът има за основна задача да осигурява правилното и еднообразно прилагане на законите. Решенията и определенията могат да бъдат отменени само когато съдът не е приложил съответния действуващ закон или е нарушил този закон, т. е. поставената задача е следвало да се разрешава чрез изправянето на допуснатите съдебни грешки във вече влезлите в сила правораздавателни актове. Вж. за същото К. С. Банченко-Любимова (Пересмотр судебных решений в порядке надзора, Москва, 1959 г.); В. П. Маслов (цит. статия, стр. 60), а също и нашият труд „Възникване и развитие на прегледа по реда на надзора по граждански дела в СССР и страните с народна демократия“, Год. на Юрид. ф-т, 1960 г., стр. 33.

¹⁰ Да се иска от институцията на надзорния преглед да дава по конкретните дела всичко, което може да даде институцията на обжалването, явно означава и да ѝ се поставят непосилни задачи.

¹¹ И не просто в трета инстанция, а според справедливата бележка на В. П. Маслов (ц. с., стр. 61) в никакъв „придатък“ на втората инстанция, в „апелативно производство от най-лош вид“ (курс. Б. Я.).

¹² Като надзорното производство се приемаше за висящо още от момента на тяхното постъпване в съзиращите органи или като продължителността на срока за преглед се определя от тия сигнали на бившите страни по делото.